

Giganci Nauki

<https://gigancinauki.pl/gn/biogramy/83197,Dzulynski-Stanislaw.html>
2021-12-09, 09:15

Dzułyński Stanisław

Dzułyński Stanisław (znany jako Miś) (27 VIII 1924, Sambor – 28 VI 2001, Kraków), geolog, twórca sedymentologii eksperymentalnej, geomorfolog. Syn Witolda i Janiny z domu Tobiczek, lekarzy, po II wojnie światowej profesorów Akad. Medycznej w Warszawie.

Do szkół uczęszczał we Lwowie, a maturę zdał w 1946 w Brzesku, po czym podjął studia geologiczne na UJ, gdzie niebawem został młodszym asystentem prof. M. Książkiewicza. Magisterium uzyskał w 1949 na podstawie pracy *Objaśnienia do mapy geologicznej płaskowyżu Sanki*. W 1951 na UJ obronił doktorat, przedstawiając rozprawę *Powstanie niektórych wapieni jurajskich okolic Krakowa* (1952). Wyróżnił w niej obszary zbiornika morskiego o odmiennej sedymentacji węglanowej, czego następstwem były wapienie: skaliste, płytowe i uławiczone. Terenowe badania realizował jako współpracownik Państwowego Inst. Geologicznego w Warszawie. W 1950–53 pracował – mieszkając w Krakowie – w warszawskim Muzeum Ziemi. W okresie reformy służby geologicznej (1952) został przeniesiony do Oddziału Górnośląskiego Inst. Geologicznego Centralnego Urzędu Geologicznego w Sosnowcu, gdzie kontynuował badania Wyżyny Krakowskiej i obszarów przyległych. Na wniosek prof. J. Samsonowicza, przewodniczącego Komitetu Geologii PAN, w celu ratowania dziedzictwa Muzeum Komisji Fizjograficznej PAU powierzono mu kierownictwo i zorganizowanie pracy krakowskiej Pracowni Geologicznej PAN (później Inst. Nauk Geologicznych PAN), początkowo jako docentowi (od 1956), później profesorowi (1964). Zdecydowała o tym jakość rozprawy *Tektonika południowej części Wyżyny Krakowskiej* (1953), w której ustalił genezę i wiek uskoków i związane z tym zagadnienia morfogenezy. Po przekazaniu kierownictwa następcy podjął studia nad genezą fliszu karpackiego, co zaowocowało studium napisanym razem z M. Książkiewiczem

i Ph.H. Kuenenem *Turbidites in Flysch of the Polish Carpathian Mountains* (1959). Wykonał aparaturę do eksperymentów, uzyskując doświadczalnie wszystkie znane formy deformacji mechanicznych dna zbiorników morskich. Zachowaną kolekcję okazów opisał w pracy *Atlas of Sedimentary Structures from the Polish Carpathians* (2001).

W 1966–71 pracował w Zakładzie Geomorfologii Inst. Geografii PAN, a później, do emerytury w 1991, w Inst. Nauk Geologicznych PAN, w końcu – do 1994, jako wykładowca w Katedrze Geologii UJ. W tym czasie wiele podróżował, prowadząc wykłady na uczelniach USA, Izraela i innych krajów. Do skromnej pracowni Dż. w Krakowie przyjeżdżali na konsultacje specjaliści z różnych kontynentów.

Pisał oszczędnie, w znacznej części po angielsku, zwykle w cenionych periodykach specjalistycznych. Rozpoczął od zagadnień sedymentologicznych i tektonicznych skał okolic Krakowa, gdzie zetknął się z kwestią wietrzenia wapieni (zjawiska krasowe). Rangę międzynarodową uzyskały jego prace związane z fliszem Karpat, a zwłaszcza z sedymentologią eksperymentalną. Były to m.in. studia: *Directional Structures and Sedimentation of Krosno Beds* (1958, wspólnie z A. Ślęczką), *Current Marks on Firm Mud Bottoms* (1962, wspólnie z J.E. Sandersem), *Directional Structures in Flysch* (1962), *Sedimentary Features of Flysch and Greywackes* (1965, wspólnie E.K. Waltonem), *Erosional and Deformational Structures in Single Sedimentary Beds. A Genetic Commentary* (1996).

Znaczną rangę (teoretyczną i praktyczną) miały rozprawy Dż. dotyczące genezy rud cynku i ołowiu na Górnym Śląsku, przeważnie publikowane wspólnie z innymi badaczami. Rozpoczął ich ogłaszanie w 1970 artykułem *Ore-filled Hydrothermal Karst Features in the Triassic Rocks on the Cracow-Silesien Region*, w którym ustalono podstawowe elementy procesów hydrotermalnych związanych z okruszcowaniem (współautorzy: K. Bogacz, G. Harańczyk). W rozprawie z 1985, napisanej wspólnie z M. Sas-Gustkiewicz, *Hydrothermal Karst Phenomena as Factor in the Formation of Missipian Valley Type Deposits*, przedstawiono nie tylko genezę okruszczenia metali, lecz także związek tych

procesów z rozwojem głębokiego krasu w spękanym górotworze. Tam też jednoznacznie ustalono pokrewieństwo genetyczne złóż ze znanymi z Ameryki Północnej.

Jako pracownik Inst. Geografii PAN podejmował tematy geomorfologiczne. Jedna z ogłoszonych publikacji nawiązywała do wczesnego okresu badań Dż. w Krakowskiem. Było to studium *Rozwój rzeźby południowej części Wyżyny Krakowskiej* (1966, współautorzy: A. Henkel, K. Klimek, J. Pokorny). W Instytucie prowadził badania geomorfologiczno-eksperymentalne nad tworzeniem się form peryglacialnych. W czasie wyprawy do Mongolii odkrył w kwarcytach zagłębienia, które nazwał panwiami, wykazując, że swoje powstanie zawdzięczają rozpuszczaniu w wodzie opadowej w długim czasie w pustynnym obszarze, co rozszerzało pojęcie krasu na skały pozornie niepodatne na tego typu wietrzenie.

Na ogół unikał angażowania się w sprawy organizacji nauki, choć jako członek PAN (od 1973) i PAU (od 1989) zabiegał o ważne sprawy w tej dziedzinie. Był m.in. przewodniczącym Rady Naukowej Muzeum Ziemi PAN. Wyróżniono go członkostwem honorowym specjalistycznych organizacji naukowych w Wielkiej Brytanii, USA, Austrii, Słowacji. Jako jedyny geolog otrzymał doktorat honoris causa UW (1996).

Bibliografia geologiczna Polski (internetowa baza danych); *In memoriam Profesor Marian Książkiewicz (1906–1981)*, *Profesor Stanisław Dżułyński (1924–2001)*, Kraków 2006 (teksty wielu autorów).

Zbigniew Wójcik

[Poprzedni](#)
[Następny](#)